

וישלה - "וישקהו": גישת רשב"י על נשיקת עשיו

השיחה: לקוטי שיחות חלק כ', שיחה א' לפרשת וישלה • siha.beiyoune@loubavitch.fr

ג) מדוע רש"י מציין, בניגוד להרגלו, את שמו של בעל הדיעה השנייה: "רבי שמעון בר יוחאי" - מה זה מוסיף לפירושו?³

מקור 2 - ה'נקודות' על אותיות מחלישות תוכן מילה זו

נשאלת גם כן השאלה: מהו פשר ה'נקודות' הכתובות על אותיות בודדות של התורה, איזה מסר באות הן ללמד בכלל? אכן, מבואר בכמה מקומות, שה'נקודות' באות להראות שיש להחליש את משמעות המילה, וכך מבאר הרלב"ג בעניינו:

רלב"ג 4: נקד על "וישקהו", להורות שאין נשיקתו בלב שלם, אבל היה ענינה ממצע בין הנשיקה ובין העדר הנשיקה. ולזה היתה זאת התבה ממצעת בין הפתיכה והמחוק.

על פי זה, מובנת הדעה הראשונה ברש"י: ה'נקודות' מחלישות את תוכן המילה, ומלמדות שנשיקת עשיו לא היתה "בכל לבו". אולם, לפי הדעה השנייה (של רבי שמעון), שעשיו דווקא כן "נשקו בכל לבו", הרי ה'נקודות' לא מחלישות את תוכן המילה "וישקהו", אלא אדרבה, מחזקות אותה. כיצד זה ייתכן? על שאילה זו מצאנו ביאור מעניין באחד ממפרשי רש"י:

ע"פ ספר הזכרון⁵: לשני הדעות, הנקוד אומר שיש להחליש משמעות התבה. אלא שלתנא קמא - יש להחליש לגמרי משמעות התבה, שאין זו נשיקה כלל; ולרשב"י - יש להחליש המשמעות הכללית של הענין, שנשיקה זו שהיתה אכן אמיתית, אינה נשיקתו הרגילה והידועה של עשיו, ורק ברגע זה נכמרו רחמי עשיו על יעקב.

אולם, לפי הפשט, 'נקודות' באות תמיד להחליש משמעות המילה (וכך פירש רש"י בשאר המקומות⁶). וקשה לקבל שרק כאן המשמעות שונה. ואם כן חוזרת השאלה דידן: מהו פשר ה'נקודות' לדעת רבי שמעון שעשיו נשק יעקב "בכל לבו"?

מקור 3 - תפנית עצומה ברגשות עשיו: משנאה לחיבוק אמיתי

הביאור בכל זה יובן בהקדים שאילה כללית על סיפור זה. הרי למדנו בתחילת הפרשה על השנאה העצומה שהייתה לעשיו:

וישלה לב, ז: וישבו המלאכים אל יעקב לאמר: באנו אל אחיך אל עשיו, וגם הלך לקראתך וארבע מאות איש עמו.

רש"י: שהיית אומר אחי הוא, אבל הוא נוהג עמך כעשיו הרשע, עוֹדוּ בְשִׁנְאוֹתוֹ.

³ לקהל מתחיל: רוב הפירושים שרש"י מביא מלוקטים מהגמרא והמדרשים, ושם ישנו 'בעל מאמר' לכל אמרה... אבל רש"י לא מביאם, מכיון שאין מקומם בפירוש המיועד ל"בן חמש למקרא", (והרצאה לדעת יותר, שיעיין במקור...).

כשרש"י מביא בכל זאת שם 'בעל המאמר', הרי זה רמז מובהק לכך שכדי להבין היטב אמרתו, יש להתעכב על חייו והוראותיו של רב זה. וכדלקמן.

⁴ **ביורפיה:** הרלב"ג (ר' לוי בן גרשום) נולד בשנת 5048 (1288) בפרובנס. חיבר חיבורים חשובים בכמה תחומים: תנ"ך, פילוסופיה, מתמטיקה ואסטרונומיה.

⁵ **ביורפיה:** רבי אברהם בקראט. מראשוני פרשני רש"י. כתב פירוש זה בשנת 5267 (1507) בטוניס, ומבוארים בו כמה מהעקרונות הפרשניים של רש"י.

⁶ **ידוגמא:** רש"י וירא יט, לג (על שכיבת לוט עם בנותיו): "ולא ידע בשכבה ובקומה - של בכירה נקוד, לומר הרי הוא כאילו לא נכתב, לומר שבקומה ידע ואף על פי כן לא נשמר ליל שני מלשתות" (וברור שכן ידע מה שקרה...).

רש"י במדבר ג, לג (במפקד הלויים במדבר): "אשר פקד משה ואהרן - נקוד על ואהרן, לומר שלא היה במנין הלויים".

הערה למגיד השיעור: תחילת שיחה זו היא מאוד 'עיונית' (כו"כ שאלות וסלקא דעתך כו'), והסגנון מתאים ביותר לקהל למדני. אם כן, עבור שאר הקהלים, קיצרנו בשאלות והתעכבנו יותר על עצם הביאור וההוראה¹. ויש להתאים לפי הקהל. ותן לחכם ויחכם עוד.

הקדמה:

בפרשיות הקודמות סופר איך עשיו חיכה להזדמנות נאותה כדי לנקום באחיו יעקב על לקיחתו הברכות מאביהם יצחק, במקומו.

אחרי שיעקב הלך מחרון, הוא חשש מאוד מהמפגש עם עשיו, ושלח אליו 'מלאכים' כדי לברר אם רצונו להשלים עמו ולקבל מתנותיו.

בפועל, לא רק שעשיו סירב, אלא שהיה כבר בדרך, עם 400 אנשי חיל, להילחם ביעקב ובמשפחתו. יעקב חשש מכך, והתכונן לאפשרות של מלחמה, וחשב איך למצער הנזקים, באם יהיו.

בסופו של דבר, כשעשיו הגיע לעבר יעקב אחיו, מלא שנאה, עם כוונה ברורה להרגו - קרתה אז תפנית מדהימה, והתחילו להתחבק, להתנשק ולבכות כמו אחים ותיקים, שתמיד אהבו אחד את השני...

היום נתעכב בשיעור על שאלה שנתחבטו בה כל המפרשים: האם גילוי אהבה זו היה אכן פנה ואמיתי או שזה היה נשיקה 'צבועה'?

לשאלה זו ישנם השלכות על מערכת היחסים בין ישראל לעמים (בין בני יעקב לבני עשיו): הגם ששנאת האומות לישראל היא די ברורה, האם בכל זאת, ניתן לחיות רגעים בודדים של קירבה אמיתית, או שאין זה אפשרי כלל? וכפי שנבאר בארוכה בעז"ה.

מקור 1 - חיבוק ונישוק עשיו ליעקב: שני דיעות ברש"י

בפרשתנו, מסופר על מפגש יעקב ועשיו - אחרי שהיה ברור שהולכת להיות כאן מלחמת אחים עקובה מדם, בפועל קרתה תפנית המדהימה של אהבה ואחוה, כמסופר בפרשה:

וישלה לג, א: וישא יעקב עיניו, וירא והנה עשיו בא ועמו ארבע מאות איש... וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו. וירץ עשיו לקראתו ויחבקו ויפל על צווארו וישקהו ויבכו.

בטח שמתם לכך ל'נקודות' הנמצאות על המלה "וישקהו"?... ככה כתוב גם בספר תורה... נראה תיכף איך רש"י מפרש זאת:

רש"י: ויחבקו. נתגלגלו רחמי קשראָהוּ משתחוה כל השתחוואות הללו.

וישקהו. נקוד עליו, ויש חולקין בדבר הנה בכריתא דספרי - יש שדרשו נקודה זו לומר שלא נשקו בכל לבו. אמר רבי שמעון בן יוחאי: הלכה היא בידוע שעשיו שונא ליעקב, אלא שנכמרו רחמי באותה שעה ונשקו בכל לבו.

פירושו של רש"י לפסוק זה מעוררים כמה שאלות²:

(א) רש"י מניח שהחיבוק של עשיו נעשה אכן באמת; אולם, בנוגע לנשיקה, הוא מביא מחלוקת אם היא נעשתה 'מכל הלב' או לא. מדוע? מה ההבדל בין החיבוק לנשיקה?

(ב) מהו הדיוק בדבריו ש"הלכה היא, בידוע שעשיו שונא ליעקב": מה מתוסף על ידי הציון שעניין זה הוא "הלכה"?

¹ הסתמכנו כאן על תמצות השיחה באופן קל וברור מאוד בחומש "קול מנחם" - גוטניק. צילום הביאור נמצא במדור 'הוספות' של האתר.

² **הערה למוסר השיעור:** באותיות י"ח של השיחה ישנה אריכות נפלאה עם כו"כ שאלות. כאן קיצרנו ל-3 שאלות, להבין עיקר הביאור בהמשך השיחה.

ואם כן, כיצד יתכן שעשוי עובר פתאום משנאה קיצונית לחיבה ואהבה גדולה - עד כדי כך שחיבק ונישק אותה?
לחיבוק של עשיו, רש"י מוצא פתרון: נתגלגלו רחמי עשיו על יעקב, כאשר ראה אותו משתחוה לפניו שוב ושוב, שבע פעמים. הכבוד היוצא מן הכלל שחלק לו יעקב, חולל שינוי פתאומי ברגשותיו של עשיו, עד כדי כך שחיבק את אחיו. ועל כך אין שום חולק: **לכל הדעות - עשיו חיבק אחיו באמת!**

מקור 4 - שני דיעות אם נשיקתו הייתה צבועה או פנה (ורגעית)

אולם, גם אם החיבוק אכן מובן, עדיין זה לא מספיק ביחס לנשיקה. מכיון, שנשיקה היא ביטוי רגשי ועמוק הרבה יותר (וכפי שגם ילד מרגיש ויודע זאת). לכן מתקשה רש"י: יש גבול לכל דבר... האמנם עשיו השתנה לטובה באופן כל כך עמוק?! לכן, עונה רש"י שהמילה "וישקהו" מנוקדת. כלומר, ה'נ' קודמת מחלישות את משמעותה של המילה, ומרמזת שאכן היה חסר משהו בנשיקת עשיו. אלא שנחלקו הדעות מה היה חסר בה:

הסבר אפשרי אחד הוא, שהנשיקה עצמה לא הייתה פנה - "לא נשקו בכל לבו". אולם, רש"י לא מסתפק בפירוש זה, מכיון שאינו מסתדר עם כל ההתרגשות של עשיו כפי שמסופרת בהמשך: הבכי, והסירוב לקבל את המתנות של יעקב וכו'.

לכן, רש"י מוסיף עוד פירוש (של רשב"י): שהנשיקה עצמה הייתה אכן ברגע זה ("באותה שעה") מכל הלב, אבל חולשתה הייתה בכך שהיא הייתה רגעית, חולפת. וזה גופא מוכיח שבסופו של דבר אינה עניין אמיתי, אלא פרץ רגעי של רגשות.

(אך בכל זאת, יש בפירוש הזה צד בעייתי, מכיון שזה מחרף עוד יותר השינוי הפתאומי - משנאה גמורה לאהבה אדירה - שהתחולל בעשיו. ולכן רש"י מביא פירוש זה כפירוש שני⁷).

מקור 5 - שנאת עשיו כ'הלכה': קבועה, עם חריגות זמניות

כדי להמחיש היטב פירוש שני זה - שגם אם עשיו אכן נישק "בכל לבו", האהבה שבנשיקה זו חייבת להיות רגעית - מביא רש"י דברי רשב"י ש"הלכה היא בידוע שעשיו שונא ליעקב":

"הלכה" היא מושג שאינו יכול להשתנות לעולם, ובזה מומחש שנאת עשיו ליעקב גם היא איננה יכולה להשתנות לעולם.

אולם, כשם שבהלכה ישנו מושג של "הוראת שעה", שבמקרים מסוימים מתירים להתנהג באופן רגעי שלא כהלכה הרגילה (כאלוהי הנביא שהתיר הקרבת קרבן בהר הכרמל, במפגש עם נביאי הבעל, הגם שבית המקדש כבר נבנה⁸) - כך גם אצל עשיו תיתכן בו התפרצות רגעית (אבל אמיתית) של אהבה ליעקב.

מקור 6 - דוגמת "רבי שמעון בר יוחאי": קשר פדוקסלי עם 'אדם'

בסופו של דבר, ישנה לכאורה סתירה פנימית בפירוש שני זה: מצד אחד, טוענים שעשיו לא היה מסוגל כלל לאהוב את יעקב (ושזוהי "הלכה")! ומצד שני, אותה דעה אומרת, שהפעם קרה ההפך הגמור: עשיו נישק את יעקב "בכל לבו"! איך זה ייתכן?

⁷ לקהל מתחיל: יש להסביר היסוד בכל פירושי רש"י, שכשמביא כמה פירושים זהו מכיון שכולם נחוצים להבנת הפשט, ויש בעיה בכל אחד מהפירושים שאין בחבירו, ושפירושו ההכי מסתדר בפשט מובא במיקום ראשון ע"י רש"י. וד"ל.

⁸ רש"י ראה יב, יג: "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה - אשר יעלה בלבך, אבל אתה מקריב על פי נביא, כגון אליהו בהר הכרמל". אלא שזהו בתנאי שזה נעשה כהוראת שעה (שאלוהי לא אומר שמעתה מותר להקריב תמיד מחוץ למקדש - שאז זה נביאות שקר ח"ו, אלא שבאופן זמני הורה הקב"ה לעשות כן). ועיין בארוכה ברמב"ם הל' יסודי התורה פרק ט'.

רש"י מרמז על היישוב לשאלה הזו, בכך שהוא מביא, בניגוד להרגלו, שמו של מי שאמר פירוש זה: "רבי שמעון בר יוחאי":

צדיק זה היה רדוף על ידי המשטר הרומי, עד כדי כך שהוא נאלץ לברוח מהם ולהתחבא במערה משך שלוש עשרה שנה.

ובכל זאת, כאשר היה צריך מאוחר יותר, לשלוח שליח שיבקש מהממשל הרומי לבטל גזירה שהוטלה על היהודים, מי נבחר למשימה זו? דווקא אותו רבי שמעון, בהיותו "מלומד בניסים" הלך וביצע 'שתדלנות' בפניהם לבטל הגזירה. והוא הצליח כל כך, עד שהם היו מוכנים שם לתת לו כל מה שהוא רק רצה?⁹

במילים אחרות, רבי שמעון ראה היטב בחייו איך מממלכת אדום (שהוא "עשיו"), יכולים להיות - על ידי ניסים - שני הדברים יחד: שנאה תהומית, וביחד עם זה לחוות רגעים של קירבה אמיתית.

ולכן, הוא אוחז שגם ביעקב עצמו, בהיותו "מלומד בניסים" (כמו למשל ש"נתן מקלו בירדן, ונבקע הירדן¹⁰), יכול היה גם לו לקרות נס כזה: לחוות רגע של אהבה אמיתית עם עשיו שונאו.

מקור 7 - אופי יעקב ורבי שמעון: להשפיע על העולם, ב'תחתונותיו'

בעצם, ביאור זה מתאים לאופי רבי שמעון, שאמר כל על עצמו:

גמרא סוכה מה, ב: אָמַר .. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי: כּוֹל אֲנִי לְפִטְרָא אֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ מִן הַדִּין (רש"י: לְסַבֵּל עוֹנוֹתֵיהֶם).

היינו, שלא רק שיכול להעלות אנשים חוטאים אל הקדושה; אלא יתירה מזו, שהוא יכול להשפיע עליהם גם בהיותם עדיין בשאול תחתית - "לסבול עוונותיהם". וכמו כן, השפעת יעקב על עשיו לא מתבטאת בהעלאת אחיו והחזרתו לתשובה; אלא שגם בהיותו איך שהוא - שונא מוחלט לעולם הקדושה, הוא יכול בכל זאת לחוות רגע של קירבה אמיתית ליעקב ולעולמו.

מקור 8 - ההוראה: הפרדוקס בטיב הקשר בין ישראל לעמים

ההוראה שבזה, בטיב הקשר בין ישראל לעמים, בגלותנו זה¹¹:

מצד אחד, צריך להיות ברור היטב שאי אפשר לסמוך על גויים, כי "הלכה היא בידוע שעשיו שונא ליעקב" נקודה.

מצד שני, בכוחו של יהודי להשפיע על עשיו, שגם כאשר שרוי במצב זה של שנאה - שייוצר מצב של "נכמרו רחמיו ונשקו בכל לבו", שהגוי יעזור ליהודים ויתן להם את צרכיהם.

ואיך כל זה נפעל? [בטח לא על ידי הליכה בדרכי הגויים ונסיון להדמות להם! אלא] כאשר יהודי תקיף בדרכו על פי התורה והמצוות אפילו בגלות ואינו נבהל מגויים ומגוי'שקייט, ומודיע זאת גם לעשיו - "עם לבן גרתי ותרתי"ג מצוות שמרתי!"¹²

ועל ידי זה יתקיים הייעוד המובא בהפטרות שבוע זה:

עובדייה א, כא: וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהָרָה צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת הָרָע וְיָהִי לָהֶּן הַמְּלוֹכָה (- בביאת משיח צדקנו, תיכף ומיד ממש!).

⁹ ע"פ גמרא מעילה יז, א: פעם אחת גזרה המלכות גזרה שלא ישמרו את השבת, ושלא ימולו את בניהם, ושיבעלו את נדות... אמרו: מי ילך ויבטל הגזרות - ילך רבי שמעון בן יוחאי שהוא מלומד בנסים... בן תמליון (שד) הקדים ונכנס בבת הקיסר. והייתה צועקת: "הביאו לי רבי שמעון בר יוחאי". כשהגיע לשם אמר: "בן תמליון צא! בן תמליון צא!", ויצא. אמרו להם אנשי המלך: שאלו כל מה שיש לכם לשאול! כנסו לאוצר המלך וקחו מה שתרצו. הם מצאו שם את האיגרת עם הגזירות, לקחה וקרעוה.

¹⁰ רש"י וישלח לב, יא: כי במקלי - ...נתן מקלו בירדן ונבקע הירדן.

¹¹ להעיר ששיחה זו נאמרה בזמן בו היה העלם והסתור במצבם של היהודים בעולם, עד כדי כך שהרבי הרגיש צורך לעודד ארגון תענית ע"י הרבנים (ורק לאחר זמן הובן איך תקופה זו הייתה באמת קשה לישראל, ואכ"מ).

¹² במילים אחרות: לא להסתיר יהדותו (שהולך מוקדם מהעבודה ביום שישי, בגלל 'תור אצל הרופא'...). אלא להיות גאה לגמרי בזה. ויש להרחיב לפי הקהל.